

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 177.2:316.485.26

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.57.7>

МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ КЕРОВАНИМ ЧУТКАМ ЯК ЗАСІБ БОРОТЬБИ З ІНФОРМАЦІЙНОЮ АГРЕСІЄЮ¹

Антон Бадер

*ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
кафедра політології і міжнародних відносин
вул. Івана Банка, 3, 36003, м. Полтава, Україна*

У статті зазначається, що в сучасну епоху, для якої характерні перехід до постіндустріального суспільства, значний прорив у розвитку засобів комунікації, домінування цифрової економіки, інформаційна війна стала основним засобом силового протистояння між суб'єктами світової економіко-політичної системи. Вказується, що воєнні конфлікти та війни сучасної доби, зокрема і прихована агресія проти України 2014 р., і повномасштабне вторгнення 2022 р. засвідчили, що у межах підготовки та проведення їх використовується запуск та оперативна підтримка керованих чуток. Підкреслено, що ці технології спрямовуються на деморалізацію армії та силовиків, що вони стимулюють панічні настрої серед громадян та, навіть, здатні налаштувати населення проти урядових структур й власної державності загалом. Констатовано, що сьогодні реалізація дієвої відсічі інформаційній агресії та збереження суверенітету загалом потребує виявлення механізмів протидії керованим чуткам.

У статті зазначено, що головними чинниками, які сприяють виникненню чуток, є нестача актуальної інформації та відповідний цьому емоційний стан. Указано, що найефективнішим засобом боротьби з керованими чутками є профілактика. Підкреслено, що такі заходи повинні бути засновані на оперативному інформуванні суспільства та підтримці позитивного емоційного клімату серед громадян. Звернута увага на те, що реалізація активної протидії є значно складнішою та неоднозначною діяльністю. Констатовано, що у академічному середовищі було розроблено низку методів, спрямованих на припинення поширення чуток. Проте, наголошено на тому, що їх ефективно застосувати можна лише після детального аналізу реальної оперативної ситуації. Підсумовано, що впровадження контрзаходів дієве лише на перших етапах поширення чуток, а намагання їх спростувати неминуче призводить до збільшення числа громадян, які ознайомлені зі змістом маніпулятивного повідомлення. Поставлено завдання в подальшому дослідити можливості формування високого рівня критичного мислення в більшості громадян, як засобу профілактики інформаційної агресії, заснованої на поширенні керованих чуток.

Ключові слова: інформаційна війна, інформаційна агресія, керовані чулки, протидія маніпулятивним повідомленням.

У сучасну епоху, що відзначається переходом до постіндустріального суспільства, значним проривом у розвитку комунікаційних технологій, домінуванням цифрової економіки, інформаційна війна стала основним засобом силового протистояння між суб'єктами світової економіко-політичної системи. Воєнні конфлікти та війни сучасної доби, зокрема, і прихована агресія проти України 2014 р., і повномасштабне вторгнення 2022 р.,

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Національного фонду досліджень України за проектом 2021.01/002.

засвідчили, що у межах підготовки та проведення їх використовується запуск та оперативна підтримка керованих чуток. Ці технології спрямовуються на деморалізацію армії та силовиків, стимулюють панічні настрої серед громадян та, навіть, здатні налаштувати населення проти урядових структур й власної державності загалом. Тож, сьогодні реалізація дієвої відсічі інформаційній агресії та збереження суверенітету потребує виявлення механізмів протидії керованим чуткам.

Систематичне наукове дослідження чуток як соціального феномену почалось лише в середині ХХ ст. Так, у цей період Г. Олпорт і Л. Постман виявили основні закономірності їх циркуляції [1]. Психологічним умовам появи цього явища приділяли увагу Р. Росноу [2], Е. Борінг, Л. Фараго [3] та Р. Кнапп [4] аналізували чинники, що спонукають індивідів до поширення чуток. Розвідки Д. Шона та М. Рейна допомагають урахувати загальні особливості сприйняття нової інформації індивідами [5]. Серед українських науковців, які досліджували дотичні до нашої проблеми теми, варто виділити Г. Почепцова [6], Л. Климанську [7], Т. Бельську, О. Крюкова [8], А. Стадника [9], Л. Макаренко [10], Г. Лавриненка, М. Примуша, С. Лисака [11], Н. Потапчука [12]. Проте, проблема виявлення механізмів протидії керованим чуткам як засобу боротьби з інформаційною агресією залишилась поза увагою наукової спільноти.

Процес поширення чулки супроводжується значними змінами її основного змісту. Вважаємо за необхідне детально вивчити природу цих трансформацій, оскільки без їхнього врахування розробка ефективних механізмів протидії виникненню та розповсюдженню чуток буде безрезультатною. Здебільшого, зміни в чутках під час їх передачі пов'язані з механізмами спотворення інформації, притаманними усній комунікації. Зазначимо, що чим більше людей залучено до передачі повідомлення, не підтвердженого достовірними, офіційними даними, тим більше викривлюється його зміст. Дослідження показали, що вже на шостому етапі передачі сюжет кардинально відрізняється від початкового, навіть, якщо всі учасники експерименту були високоосвіченими і намагалися максимально точно передати інформацію [12, с. 75].

Зазначені спотворення безпосередньо пов'язані з соціальними стереотипами, що характерні для певної групи. Особа на підсвідомому рівні схильна сприймати передусім те, що відповідає її власним переконанням. Психологічні механізми сприйняття інформації та взаємини між людьми під час спілкування також суттєво впливають на зміну сюжету чулки. У підсумку, всі зазначені перетворення зазвичай зводяться до трьох основних процесів. 1. Процесу певного спрощення змісту чулки. 2. Процесу загострення її емоційних аспектів. 3. Процесу своєрідного адаптування чулки до особливостей групи, серед якої вона поширюється [7, с. 73–74].

Спрощення пов'язане з процесом значного скорочення фабули чулки під час її передачі. Зазначене відбувається головним чином через поступове зникнення деталей, що в певній групі вважаються другорядними. У результаті фабула чулки зводиться до основної ідеї, до найпростішого змісту, що транслює бажання, страх або агресію. Загострення, навпаки, передбачає багаторазове посилення тих деталей, що здаються важливими або суттєвими у конкретної групи. Слід додати, що вказаний процес супроводжується також і драматизацією певних деталей сюжету. Прикладами таких деталей є кількість жертв або, навпаки, вражаючий рівень досягнутого, суспільна значимість ситуації тощо. Варто підкреслити, що на оцінку важливості чи не важливості таких деталей чулки впливають не об'єктивні, а соціально-психологічні, суб'єктивні чинники, такі як цінності, очікування, стереотипи та установки певної групи. Підкреслимо, що саме залежно від цих факторів, певна деталь спрощується або загострюється [8, с. 6].

Слід наголосити, що процес адаптації пов'язаний із двома попередньо названими чинниками та має свої особливості. Адаптація чуток до специфіки групи не обмежується лише спрощенням чи загостренням деталей. Паралельно відбувається процес, що включає перейменування героїв та, навіть, об'єктів чуток, змінюється їхня національність та соціальна приналежність тощо. Відповідно, сюжет чутки спонтанно пристосовується до провідного серед групи бачення світу, її загальних характеристик та емоційного фону [7, с. 74]. Загалом, взаємодія тенденцій згладжування, загострення та адаптації часто призводить до суттєвого відхилення змісту чутки від початкового варіанту або від реальної події, яка лежить в її основі [6, с. 25–27].

Розглянуті процеси призводять до того, що на початковому етапі поширення чутки вона зазнає максимального спрощення та скорочення, а згодом кількість деталей у повідомленні зменшується поступово. Одночасно відбувається загострення – чітке вип'ячування важливих для аудиторії деталей. Так, після серії лабораторних експериментів, до подібних висновків дійшли одні з перших дослідників у цій галузі – Г. Олпорт і Л. Постман. Вони також установили, що кожного разу при акті передачі чутка асимілюється, перебудовується відповідно потребам, звичкам, інтересам і почуттям групи. Цікавим є те, що в фабулі чутки виокремлюється основна тема, а всі інші деталі спрощуються або загострюються, щоб повідомити цій темі [1, с. 139].

Зважаючи на все вищесказане, при розробці стратегії протидії чуткам як елементу інформаційної агресії, перш за все, варто визначити, до якої соціальної групи запущені чутки, який їх вид та зміст, а також які емоції вони викликають. Однак, насамперед необхідно визначити рівень інформаційного наповнення середовища, оскільки саме брак актуальної інформації стимулює виникнення чуток. Загалом особу, яка почула чутку, можна порівняти з голодною людиною. Якщо індивід з невластиво йому жадібністю накинусь на першу-ліпшу їжу, щоб втамувати голод, то докоряти йому за непристойну поведінку безглуздо, а годувати вже пізно – він наївся. Так і при сильному інформаційному голоді чутки, навіть найбільш неправдоподібні, задовольняють або зменшують жагу до інформації й потреба саме в перевірених даних суттєво знижується [12, с. 73, 75].

Системно-екологічна модель у подібному контексті описує залежність виникнення чуток від браку необхідної інформації. У цій моделі інформаційні процеси в суспільстві розглядаються як відносно замкнута система, подібна до біоценозу, що підкоряється загальним системним закономірностям. У природньому середовищі порожня екологічна ніша заповнюється неспеціалізованим видом, в інформаційній сфері вакуум неминуче буде заповнений або «народною творчістю», або штучно створеними чутками. Заповнивши прогалини незадоволеної інформаційної потреби, чутки зі своїм спрощенням, загостренням та адаптацією сюжету здатні створювати значну суспільну напругу [13, с. 342].

Досить оригінально та цікаво взаємозв'язок між потребою людини в отриманні необхідної інформації та появою чуток подає у своїй розвідці Л. Климанська. Дослідниця звертає увагу, що для задоволення актуальних потреб індивід повинний реалізувати певні дії, через це йому необхідна інформація про предмети та умови, що її задовольняють. В залежності від наявності необхідної для організації дій із задоволення потреби інформації, а також її якості у індивіда і виникають різноманітні емоції. Зокрема в умовах, якщо індивід багато разів виконував певні дії, необхідність в інформації про характер і способи такої діяльності є мінімальною, емоції, відповідно, будуть слабкими. Емоції будуть слабо виражені і в ситуації, якщо інформація, необхідна для організації діяльності, відповідає тій, що вже є у індивіда. У таких умовах поширення чуток практично неможливе, інформаційна сфера заповнена, а чутка, що туди потрапила, швидко згасає [7, с. 79–80].

Описана механіка має і зворотній ефект. Так, за умови відсутності необхідної для виконання певної дії інформації негативні емоції досягають максимуму. Описане створює сприятливі умови для реалізації інформаційної агресії через поширення керованих чуток. Окрім того, поєднання потреби в дії та браку інформації призводить до суттєвого зниження критичності в оцінці достовірності повідомлень. Відповідно, чим менший рівень поінформованості індивіда про подію, що важлива для нього, тим вище рівень його емоційного збудження, а поведінка, відповідно, стає все більш не раціональною. Слід додати, що тривала нестача інформації призводить до своєрідного голоду, за якого індивід готовий сприймати навіть найнеймовірніші вигадки [7, с. 79–80].

Маємо можливість підсумувати, що головною причиною розповсюдження чуток є нестача актуальної інформації та пов'язаний з цим емоційний стан. Зрозуміло, що стратегія протидії має базуватися на розв'язанні цих питань. Увесь спектр боротьби з чутками можна розділити на профілактичні заходи та заходи активної протидії. Проте найефективнішою є превентивна діяльність, що ґрунтується на оперативному інформуванні населення та підвищенні позитивної емоційності середовища. Зазначене автоматично знижує можливість для циркуляції чуток та стимулює їх швидке згасання.

Задля реалізації окреслених завдань слід вживати заходів для попередження зростання відчуття невизначеності та тривожності серед громадян. Зазначене можна реалізувати, якщо в наявності є ефективна система ЗМІ, з позитивною репутацією, авторитетом та іміджем беззаперечної надійності та достовірності. Для побудови ефективного інформування населення має бути вибудований і стабільний зворотний зв'язок з джерелом інформації, що дає змогу вчасно відреагувати на інформаційний запит, або виявити психологічні проблеми та бачення майбутнього у громадян [12, с. 73].

Ефективним засобом запобігання поширенню чуток є підтримка високоякісного управління, як на центральному, так і на місцевому рівнях. Указане пояснюється тим, що в процесі поширення та загострення фабули чутки формується необхідність у трактовці інформації, що залишилась незрозумілою громадянам. У такій ситуації лідери думок отримують шанс виступити провідним джерелом інформації. Підкреслимо, що за умови сформованої довіри такий лідер може зробити громадян більш стійкими до впливу керованих чуток [12, с. 74].

Щодо активних заходів протидії чуткам зазначимо, що вони, як правило, застосовуються у кризових ситуаціях, коли через воєнні чи значні соціальні потрясіння вплив державних та громадських інститутів значно послаблюється. Відповідно, роль чуток за таких умов різко зростає [10, с. 112–113]. Так, якщо чутки починають активно поширюватися, відсутність офіційної позиції з боку влади спонукає маси вважати, що вона некомпетентна, а чутки правдиві. З іншого боку, офіційне спростування чуток також може підштовхнути громадян до висновку про їхню достовірність й приховування інформації владними структурами. Зрозуміло, що обидва варіанти недопустимі в межах реалізації ефективною протидії інформаційній агресії [14, с. 443].

У зазначеному контексті найефективнішим методом протидії чуткам є стрімка нейтралізація їх за допомогою достовірних фактів. Поширення чуток завжди пов'язане з необхідністю громадян мати певну інформацію. Тому цей вакуум слід швидко заповнити, подавши офіційну позицію. Важливою умовою є не згадувати про факт наявності цієї чутки (оскільки це може сприяти її подальшому поширенню), заповнюючи прогалину надійним, переконливим повідомленням [15, с. 317].

Підкреслимо, що для позитивного ефекту необхідно не тільки спростувати чутки перевіреними фактами. Необхідно ще й знизити тривожність, що вони викликали в громадян. Ця робота потребує особливої обережності, слід урахувувати найдрібніші деталі,

оскільки навіть незначна помилка може призвести до посилення довіри до інформації, що поширюється чутками. Обов'язковим є і врахування попереднього досвіду громадян. Нова інформація обов'язково буде сприйматись з врахуванням вже засвоєної [5].

Окрім основних заходів активної протидії чуткам, варто назвати й додаткові прийоми для припинення їхнього поширення, що передбачає необхідність реалізації певних дій, націлених на зменшення їх заразності, швидкості розповсюдження та стійкості. Одним із таких засобів є офіційне підтвердження чуток. Іноді, щоб запобігти подальшому загостренню фабули, доцільно підтвердити чутки. Визнання інформації сприяє зростанню довіри до джерела та допомагає скорегувати в потрібне русло розвиток подій. Зазначимо, що підтвердження чуток має здійснювати особа з офіційним статусом, яка має авторитет серед громадян [12, с. 76–77].

У деяких випадках ефективним може бути офіційне спростування чуток. Проте, це дієво лише тоді, коли особа, яка спростовує чутку, має, як і в попередньому методі, повагу та довіру серед співвітчизників. Подібний засіб також ефективний, коли сюжет чуток доволі абсурдний. Під час такого офіційного спростування зазначається фабула чуток, причина її появи та надається альтернативна версія подій. Підкреслимо, що без супровідних дій цей засіб не часто є ефективним, що пояснюється психологічними особливостями сприйняття інформації індивідом [3]. Розвіяти стереотипи, що вже наявні в групі набагато складніше, ніж сформувати нові.

Протидія чуткам може здійснюватися у межах реалізації таких методів як: «Таблиця чуток» та «Клініка чуток». Перший метод передбачає створення таблиці, де в одному стовпчику перераховуються чутки, що певний час поширювались, а в іншому – події, що відбулися в реальному житті. Цю таблицю необхідно поширити в засобах масової інформації, соцмережах та, загалом, за допомогою всіх доступних засобів. Другий метод пов'язаний із збором чуток, що розпалюють песимістичні настрої серед громадян та їхне подальше групове обговорення та висміювання [13, с. 346]. Загалом застосування гумору є дієвим методом нівелювання чуток. Так, якщо ситуація дозволяє, то корисним буде висміяти абсурдність чуток, подаючи спростування яскраво та насичено застосовуючи метафори, однак, це повинна здійснювати авторитетна особа.

Досить ефективним засобом зупинки циркуляції чуток є «доведення до абсурду», що зав'язаний на розповсюдженні повідомлення не протилежного за змістом, а, навпаки, такого, що підсилює сюжет її фабули. Тобто цей метод передбачає перебільшення позитивних або негативних посилів до такого ступеня, що вони починають сприйматися як нереальні. Головна логіка полягає в тому, щоб аудиторії стало очевидно необґрунтованість чуток [12, с. 77].

У деяких ситуаціях вплив керованих чуток можна знизити шляхом зменшення довіри до їхнього джерела. Цей метод здійснюється за допомогою розповсюдження повідомлень, що ставлять під сумнів надійність та компетентність ймовірного автора чуток. Якщо дискредитувати автора не виходить, зменшити довіру до чуток можна, звернувши увагу громадян на наявність ворога, який розповсюджує чутки. Проте цей метод доцільно використовувати лише тоді, коли є реальний кандидат на роль цього ворога [9, с. 219].

Перевірка компетентності автора чуток також може сприяти його дискредитації. Зазначимо, що наведення думки того чи того відомого експерта є поширеним способом підвищення довіри до керованих чуток. Як метод протидії можна застосувати публічне розкриття наступних даних про автора. По-перше, слід з'ясувати, чи названо прізвище фахівця, або фігурує розмитий штамп «провідний фахівець». Якщо прізвище вказано, необхідно встановити, чи дійсно ця особа є компетентною, або його залучили лише через

впізнаваність. По-друге, варто виявити, чи входить висловлена позиція до кола компетентності цієї особи, а також чи одностайна позиція серед спеціалістів щодо цього питання. По-третє, слід зауважити чи надає експерт неупереджені докази на підтримку своєї точки зору, та чи є він неупередженим у цій галузі, або ж має якісь особисті інтереси [13, с. 347].

На наш погляд, для запобігання поширенню чуток можна використовувати й методи протидії пропаганді загалом. Наприклад, одним із засобів є відволікання та переключення уваги громадян з пропагандистських повідомлень на іншу проблему. У поєднанні зі зазначеним методом можна спробувати змістити акценти на аспекти проблеми, що викликають не таке негативне сприйняття серед громадян. У цьому контексті можна також застосувати засіб, спрямований на попереднє використання теми, яку опонент міг би застосувати в пропаганді [16, с. 140].

На державному рівні та за наявності значних ресурсів можна використовувати технічне обмеження доступу громадян до маніпулятивної інформації та спробувати дестабілізувати пропагандистський апарат загалом. Проте, вказані дії не можуть застосовуватись самостійно та обов'язково поєднуються з вказаними вище методами. Крім того, разом із зазначеними заходами використовується досить ефективний засіб підміни емоційно насичених назв об'єктів на позначення, що не мають емоційного забарвлення або взагалі не зрозумілі громадянам [11, с. 522].

Уважаємо за потрібне наголосити на тому, що при плануванні активної протидії інформаційній агресії необхідно мати на увазі, що будь-які дії можуть навпаки стимулювати поширення чуток [2]. Пояснюється це тим, що спростування чуток завжди має два етапи: донесення до суспільства маніпулятивної інформації, а лише потім спростування її. Тобто наслідком вказаних дій є те, що негативна інформація стає відомою тим, хто раніше про неї і не знав. Тому перед реалізацією контрзаходів слід оцінити кількість осіб, на яких поширилися керовані чулки та визначитись з необхідністю їх публічного спростування.

Підкреслимо, що активні контрзаходи є складними та неоднозначними, зокрема тому, що нівелювання чуток діє лише на першій стадії її розповсюдження, відповідно, час для впровадження таких заходів є незначним. Якщо цей період утрачено, навіть добре аргументовані спростування не здатні зупинити поширення чуток та їхні наслідки. Слід мати на увазі, що деякі чулки мають такий емоційний заряд, що нівелювати їх, навіть, поданням раціональної інформації неможливо [4]. До таких відносяться чулки щодо змов, отруєнь, політичних убивств, викрадень тощо. В такій ситуації заходами протидії можуть виступати або суттєві зміни суспільних обставин, або запуск нової чулки, схожої за своїми характеристиками [12, с. 74].

Таким чином, головними чинниками, що сприяють виникненню чуток є нестача актуальної інформації та відповідний цьому емоційний стан. Найефективнішим засобом боротьби з керованими чулками є профілактика. Такі заходи повинні бути засновані на оперативному інформуванні суспільства та підтримці позитивного емоційного клімату серед громадян. Реалізація активної протидії є значно складнішою та неоднозначною діяльністю. У академічному середовищі було розроблено низку методів, спрямованих на припинення поширення чуток. Проте, їх ефективно застосувати можна лише після детального аналізу реальної оперативної ситуації. Слід підкреслити, що впровадження контрзаходів діє лише на перших етапах поширення чуток, а намагання їх спростувати неминуче призводить до збільшення числа громадян, які ознайомлені зі змістом маніпулятивного повідомлення. Вважаємо, що в подальшому актуальним є дослідити можливості формування високого рівня критичного мислення в більшості громадян як засобу профілактики інформаційної агресії заснованої на поширенні керованих чуток.

Список використаної літератури

1. Allport G. Postman L. Psychology of Rumor. N. Y. : Harper&Row, 1956. 152 p.
2. Rosnow R. L. Psychology of rumor reconsidered. *Psychological Bulletin*. 1980. № 3. P. 578–591.
3. German psychological warfare / edited by L. Farago. New York : Putnam, 1942. 302 p.
4. Knapp R. M. A psychology of rumor. *Public Opinion Quarterly*. 1944. Vol. 8. P. 12–37.
5. Schon D., Rein M. Frame Reflection. *The Academy of Management Review*. 1996. Vol. 21. № 2. P. 576–579.
6. Почепцов Г. Г. Смыслові та інформаційні війни. *Інформаційне суспільство*. 2013. Вип. 18. С. 21–27.
7. Климанська Л. Чутки як спосіб організації та самоорганізації інформаційного простору політики. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: Зб. наук. пр.* 2008. Вип. 20. С. 71–80.
8. Бельська Т., Крюков О. Інформаційні війни та інформаційна безпека: загрози та виклики для демократії. *Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. (Серія «Державне управління»)*. 2019. Вип. 2 (11). С. 3–11.
9. Стадник А. Форми впливу на громадську думку в процесі інформаційної війни. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2016. Вип. 69–70. С. 216–223.
10. Макаренко Л. Еволюція форм та методів ведення інформаційної війни. *Журнал науковий огляд*. 2014. 3 (4). С. 106–116.
11. Лавриненко Г., Примуш М., Лисак С. Роль політичних технологій в інформаційній війні. *«Національні інтереси України»: науково-практичний журнал*. 2024. № 2(2). С. 518–524.
12. Потапчук Н. Д. Програма дій членів штабу з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій щодо запобігання та нейтралізації чуток серед населення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 4. С. 72–78.
13. Бадер А. В. Збройне насилля як фактор впливу на функціонування та зміну політичних систем : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02. Старобільськ, 2020. 454 с.
14. Бадер А. В. Чутки як компонент інформаційної складової сучасного збройного насилля. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. 2017. Вип. 126. С. 442–447.
15. Бадер А. В. Протидія чуткам як елемент інформаційної оборони в межах сучасного збройного насилля. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. 2017. Вип. 127. С. 315–319.
16. Бадер А. В., Вовк С. О. Маніпулятивний вплив друкованих та електронних джерел у реалізації інформаційної складової сучасного збройного насилля. *Літопис Волині*. 2023. Вип. 29. С. 133–141.

MECHANISMS FOR COUNTERING CONTROLLED RUMORS AS A MEANS OF COMBATING INFORMATION AGGRESSION**Anton Bader**

*SU "Lugansk Taras Shevchenko National University",
Department of Political Science and International Relations
Ivan Bank St., 3, 36003, Poltava, Ukraine*

The article notes that in the modern era, which is characterized by the transition to a post-industrial society, a significant breakthrough in the development of communication means, and the dominance of the digital economy, information warfare has become the main means of forceful confrontation between the subjects of the global economic and political system. It is indicated that military conflicts

and wars of the modern era, in particular the covert aggression against Ukraine in 2014 and the full-scale invasion of 2022, have shown that the launch and operational support of controlled rumors are used in their preparation and conduct. It is emphasized that these technologies are aimed at demoralizing the army and security forces, that they stimulate panic among citizens and are even capable of inciting the population against government structures and their own statehood in general. It is stated that today the implementation of effective resistance to information aggression and the preservation of sovereignty in general requires the identification of mechanisms for countering controlled rumors.

The article states that the main factors contributing to the emergence of rumors are the lack of relevant information and the corresponding emotional state. It is indicated that the most effective means of combating controlled rumors is prevention. It is emphasized that such measures should be based on prompt informing of society and maintaining a positive emotional climate among citizens. Attention is drawn to the fact that the implementation of active countermeasures is a much more complex and ambiguous activity. It is stated that a number of methods have been developed in the academic environment aimed at stopping the spread of rumors. However, it is emphasized that they can be effectively applied only after a detailed analysis of the real operational situation. It is concluded that the introduction of countermeasures is effective only at the initial stages of the spread of rumors, and attempts to refute them inevitably lead to an increase in the number of citizens who are familiar with the content of the manipulative message. The task is to further investigate the possibilities of forming a high level of critical thinking in the majority of citizens as a means of preventing information aggression based on the spread of controlled rumors.

Key words: information warfare, information aggression, controlled rumors, countering manipulative messages.